

УДК 929:378 (КДПУ) (1931-1941)

**ПЕТРО ЙОСИПОВИЧ ВОМАЧКО (1894–1941) – ПЕРШИЙ ДЕКАН
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КІРОВОГРАДСЬКОГО
ПЕДІНСТИТУТУ**

Ріжняк Р.Я.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

Анотація. У статті досліджуються основні факти науково-педагогічної та управлінської діяльності протягом 1931–1941 років в умовах політичних репресій проти науково-педагогічної інтелігенції першого декана фізико-математичного факультету тодішньої «вищої педагогічної школи» м. Кіровограда Петра Йосиповича Вомачка. Визначається роль П.Й. Вомачка у становленні управлінської діяльності на фізико-математичному факультеті та у викладанні теоретичних фахових курсів при підготовці майбутніх вчителів фізики.

Ключові слова: П.Й. Вомачко, фізико-математичний факультет, Кіровоградський педінститут, декан, викладач, репресії.

**PETRO YOSYPOVYCH VOMACHKO (1894-1941) – THE FIRST DEAN OF
THE DEPARTMENT OF PHYSICS AND MATHEMATICS OF THE
KIROVOHRAD PEDAGOGICAL INSTITUTE**

Rizhniak R.Ya.

The Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

Abstract. The article deals with the basic facts of scientific, educational and administrative activity of Peter Yosypovych Vomachko – the first dean of the Department of Physics and Mathematics of «Higher Pedagogical School» in Kirovohrad during 1931-1941 years in political repression against the scientific and pedagogical intelligentsia. The role of P. Vomachko in the development of management activities in the department of the Department of Physics and Mathematics and in teaching of the theoretical courses in the professional training of future teachers of physics is defined.

Keywords: P.Y. Vomachko, Department of Physics and Mathematics, Kirovohrad Pedagogical Institute, dean, teacher, repression.

Історія цілих поколінь складається з історій окремих особистостей, що переплітаються у певній конфігурації політичних, соціальних та економічних

реалій окремо взятого історичного періоду. З іншого боку, саме біографічний, а отже, людинознавчий аспект історичного дослідження є досить цінним у контексті отримання результату при реалізації аналітичного підходу до вивчення суті подій певного історичного періоду. Це у тому числі підтверджується коротким життєвим та творчим шляхом першого декана фізико-математичного факультету «вищої педагогічної школи» м. Кіровограда Вомачка Петра Йосиповича. Саме на тяжкі 30-ті роки ХХ століття припало його деканство, якраз на початку війни між Німеччиною та СРСР йому випало бути репресованим, у звичайній тюремній камері перервалося його життя.

Процеси запровадження більшовицької моделі соціалістичної реконструкції, що розпочалися з середини 20-х років ХХ століття, передбачали уніфікацію системи освіти – становлення єдиної системи вищої і середньої освіти в УРСР. Але більшовицька влада тією чи іншою мірою вимушена була пристосовуватися до змін у суспільстві. Одним із таких «заходів» влади стала політика «коренізації», проголошена XII з'їздом РКП(б) у квітні 1923 р. Український різновид цієї політики дістав назву «політика українізації». Перед місцевими владними лідерами та їх структурами ставилися вимоги поповнення номенклатурних лав за рахунок українських кадрів, використання української мови в державних установах і закладах, сприяння розвитку української культури. Але як виявилось у подальшому розвитку подій, «українізація» стала певним компромісом між радянською політичною системою та українською патріотичною інтелігенцією, а ідея рівноправності мов стала базою для майбутньої форсованої русифікації України. Упродовж 20-х – початку 30-х років основу науково-педагогічної та професійної частини викладачів вищих навчальних закладів в Україні становила дореволюційна професура та викладачі з університетською освітою. Формування ж «червоної професури» відбувалося через систему вищої школи, науково-дослідні кафедри, аспірантуру, адміністративне призначення (згадаймо принцип так званого «висування»). Соціальною основою такої «професури» була переважно робітничо-селянська молодь та вихідці з сімей «трудової інтелігенції». Тим не

менше вся науково-педагогічна інтелігенція була об'єктом і водночас суб'єктом політичної цензури, брала участь в різних політико-ідеологічних кампаніях з метою виявлення свого лояльного ставлення до режиму задля власного фізичного збереження та творчості. Але значна частина науковців все таки з різною активністю виступала проти монополії партії в сфері ідеології і політики, утвердження командно-адміністративної системи. Саме це стало причиною негативного ставлення партійних лідерів до інтелігенції взагалі і, зокрема, до наукової. Жорстка реакція партійних лідерів, починаючи з другої третини 30-х років, призвела до прийняття рішень про застосування репресій проти представників наукової еліти. Основною метою терору було унеможливлення опору більшовицькому режиму, будь-яких ознак інакомислення. В атмосфері постійних обвинувачень, пошуків «шпигунів» та «диверсантів» наукова інтелігенція України стала об'єктом жорстких політичних та фізичних переслідувань.

З'ясуємо ж основні факти науково-педагогічної та управлінської діяльності протягом 1931–1941 років в умовах політичних репресій проти науково-педагогічної інтелігенції першого декана фізико-математичного факультету тодішньої «вищої педагогічної школи» м. Кіровограда Петра Йосиповича Вомачка. У процесі дослідження були використані матеріали карної справи на П.Й. Вомачка [3], матеріали Державного архіву Кіровоградської області (фонд 323 – партійний архів Кіровоградського обкому КПУ), письмові свідчення сучасників П.Й. Вомачка та поточний архів фізико-математичного факультету КДПУ ім. В. Винниченка.

Згідно з матеріалами карної справи (у якій зберігся паспорт, військовий квиток, профспілковий квиток, диплом про закінчення 1940 року фізико-математичного факультету Мелітопольського державного педагогічного інституту за спеціальністю «фізика», записник та 5 поштових вітальних карток) П.Й. Вомачко (народився 1894 року в Луцьку, чех за національністю) був прийнятий на роботу до Зінов'євського інституту соціального виховання у 1931 році [2] (відмітка на 7-й сторінці паспорту датована 1 вересня 1931 року, але на

знімку випускників 1931 року техніко-математичного відділу названого інституту, який датований липнем, вже є фото П.Й. Вомачка [8]) на посаду лектора фізики техніко-математичного відділу, прибувши сюди з м. Коростишева [2]. У цьому ж документі стверджується, що 1918 року П.Й. Вомачко закінчив фізико-математичний факультет Київського університету (ні спростувати, ні підтвердити цю інформацію нам не вдалося у зв'язку з відсутністю матеріалів відділу кадрів тодішнього Кіровоградського вищого навчального закладу та частини списків студентів-випускників 1918 року Київського університету у архівах Кіровограда та Києва). Вже у 1931/1932 навчальному році П.Й. Вомачко був призначений на посаду керівника техніко-математичного відділу Зінов'євського інституту соціального виховання та завідувача кафедрою цього відділу (у 1921 році місто Єлисаветград перейменоване в місто Зінов'євськ, у 1934 р. – у місто Кірово, у 1939 р. – у Кіровоград). У 1933 році інститут соціального виховання було реорганізовано в педагогічний інститут з 4-річним терміном навчання і, як наслідок, техніко-математичний відділ був реорганізований у фізико-математичний факультет. Деканом факультету був призначений П.Й. Вомачко. На факультеті були створені дві кафедри: кафедра фізики, якою спочатку керував П.Й. Вомачко, а з 1934/1935 навчального року до тимчасової окупації міста Кіровограда німцями – П.Г. Холявенко; а також кафедра математики, якою керував у 1933–1936 роках В.П. Улановський, а з 1936 року й до початку війни М.М. Лепський [13, с. 26–28].

Для П.Й. Вомачка як організатора навчального процесу новоствореного відділу, а потім і факультету, розпочалися досить складні будні. 1931, 1932 та 1933 року були організовані випуски відповідно 22, 31 та 22 студентів техніко-математичного відділу (в ці роки загальна кількість студентів на всіх курсах тодішнього техніко-математичного відділу не перевищувала 90 осіб). А в серпні 1933 року на четвертий курс вже фізико-математичного факультету педагогічного інституту були зараховані випускники інституту соціального виховання 1932 і 1933 років, а на перший курс – зараховано 4 групи у кількості

120 студентів. Перший випуск педінституту по фізико-математичному факультету П.Й. Воначко організував у липні 1934 року – факультет успішно закінчили 29 осіб [13, с. 29], [4, с. 5–6].

У зв'язку з реорганізацією інституту соціального виховання були реорганізовані й кафедри. На фізико-математичному факультеті 1933/1934 навчального року працювали кафедра математики, яка об'єднувала 7 викладачів, та кафедра фізики – 6 викладачів (усього в інституті було 7 кафедр, що нараховували 32 викладача). Протягом навчального року на фізмати за безпосередньої участі П.Й. Воначка були обладнані та доукомплектовані кабінети математики, фізики, лабораторії теплоти, електрики й радіо, методики фізики. Ці кабінети обслуговували 4 лаборанти.

1933 року на фізико-математичному факультеті відкрився вечірній відділ, на перший курс якого були зараховані 43 студенти, та заочний відділ. 1935 року на базі Кіровського педінституту утворився вчительський інститут з дворічним терміном навчання, який 1 вересня 1935 року розпочав свою роботу, маючи два факультети: фізико-математичний і природничо-географічний. На перший курс фізико-математичного факультету було прийнято 150 студентів (5 груп). Крім того, при вчительському інституті продовжували навчання другі, треті й четверті курси педагогічного інституту.

Таким чином, до війни фізмат під керівництвом П.Й. Воначка був найбільш чисельним та провідним факультетом тодішнього педагогічного вишу. Загалом за час керівництва П.Й. Воначком спочатку техніко-математичним відділом (три випуски), а потім фізико-математичним факультетом (загалом 9 випусків: 4 в складі педагогічного інституту та 5 у складі учительського інституту) ці дві структури у складі Кіровоградської «вищої педагогічної школи» підготували 1031 вчителя фізики та математики (при загальній кількості випускників у виші – 2025) [4, с. 15]. Зазначимо лиш, що, крім стаціонарного навчання, протягом майже всього періоду роботи на посаді декана факультету П.Й. Воначка функціонував вечірній відділ

(фізматівські випуски були: у 1935 році – 18 осіб та у 1940 році – 22 особи) та заочний відділ [4, с. 16].

Вияснити коло посадових обов'язків, які виконував Петро Йосипович, перебуваючи на посаді керівника відділу та завідувача кафедрою фізики 1931/1932 навчального року, можна з «Постанови бюро Партколективу...» [7] (орієнтовно ця «Постанова...» з'явилася у кінці жовтня 1932 року). Отже, в обов'язки декана у 1931-1932 навчальному році входило таке: розробка навчальних планів («для відділу та для кожного курсу» – тобто навчальних і робочих планів; «не копіюючи навчальні плани до вечірніх груп» – різні плани для різних форм навчання), розробка факультативних дисциплін на старших курсах, розробка документації для педагогічної та індустріальної практик (завод «Червона зірка»), організація виїздів лекторів до зовнішніх баз педагогічних практик (Новоукраїнський, Злинський, Кременчуцький, Онуфріївський та інші райони), встановлення індивідуального обліку успішності студентів (у зв'язку із засудженням бригадно-лабораторного методу навчання це були зміни у посадових обов'язках у цьому навчальному році), встановлення індивідуальної відповідальності за роботу студента та викладача, планування заліково-екзаменаційних сесій, запровадження для студентів-випускників «дипломних праць», введення диференційованої форми оцінки успішності студентів, укладання розкладу занять, контроль за виконанням викладачами 6-годинної тривалості робочого дня.

Перед початком 1933/1934 навчального року (коли Інститут соціального виховання реорганізовувався в педагогічний інститут) проводилася широка підготовча робота: підбір професорсько-викладацького складу, переробка робочих програм з дисциплін та навчальних програм (навчальних планів) для студентів 1-го курсу, організація роботи фізичного кабінету та фізичних лабораторій, визначення та встановлення ділових офіційних стосунків з базами методичного та методологічного керівництва (школи у м. Зінов'євську), розподіл тематики для наукового опрацювання викладачами кафедр, планування проведення педагогічної практики. Це неповний перелік тієї

роботи, яку організував П.Й. Вомачко як керівник відділу та кафедри фізики [6]. Саме у цьому навчальному році партійна організація інституту відзначила Петра Йосиповича як хорошого завідувача кафедри фізики, під керівництвом якого були якісно підготовлені робочі програми та навчальні плани [10].

1933 року в Кіровському педінституті розпочав трудову діяльність П.Г. Холявенко, доля якого у подальшому була тісно пов'язана з фізико-математичним факультетом (1934–1952 роки – з перервою на війну він завідував кафедрою фізики, 1951–1962 роки – був деканом факультету). У поточному архіві фізико-математичного факультету збереглися копії спогадів Прокопа Григоровича, які він розпочав оформлювати вже будучи на пенсії. Враховуючи, що, по-перше, у П.Г. Холявенка був багатий досвід робочого спілкування з П.Й. Вомачком (вони були колегами на кафедрі та факультеті протягом 1933–1941 років), а, по-друге, у Прокопа Григоровича був час зважити своє відношення до свого бувшого безпосереднього керівника, дуже важко запідозрити П.Г. Холявенка у нещирості його повідомлення зі спогадів: «Курс теоретичної фізики та астрономії читав Вомачко Петро Йосипович. Він був деканом факультету – спокійна, лагідна людина. Акуратність його доходила до педантизму... Взагалі був чуйною людиною. Підготовка до ведення курсів теоретичної фізики та астрономії потребувала підвищеної кваліфікації – він нею володів» [8]. За свідченнями іншого колеги П.Й. Вомачка – Олександра Івановича Мініна – Петро Йосипович читав ще й експериментальну фізику. Отже, майже всі теоретичні фахові курси протягом 1931–1941 на кафедрі фізики читав саме П.Й. Вомачко (електротехніку читав Павло Феоктистович Романовський, методику викладання фізики – П.Г. Холявенко) [8].

Досить красномовною для характеристики П.Й. Вомачка як умілого керівника та знаючого фахівця була ситуація в червні 1935 року, пов'язана з розглядом «справи Улановського». Професору кафедри математики Улановському були висловлені претензії з боку студентів за недостатню увагу до їх навчальних проблем та з боку асистента Белінського через (як він вважав) невірне планування лектором (Улановським) навчального матеріалу. Справа

слухалася в декілька етапів: спочатку було засідання кафедри математики, потім – збори студентів III курсу математиків та IV курсу вечірників, нарешті – засідання парткому інституту. Саме на засіданні кафедри математики виступи П.Й. Вомачка з приводу оцінки читання лекцій професором Улановським та об'єктивної експертизи задачного матеріалу з математики (який професор використовував під час навчальних занять) дали можливість зняти більшість несправедливих звинувачень з Улановського [11].

Навіть партійна організація інституту вважала П.Й. Вомачка фахівцем своєї справи, так як при плануванні роботи у підшефному радгоспі в першій половині 1936 року єдиний, хто отримав саме фахове завдання щодо читання лекції на тему «Зародження сонячної системи», був тодішній декан факультету [5]. До речі, непрямым свідченням певного політичного довір'я партійців до Петра Йосиповича є дане йому в лютому місяці 1932 року доручення щодо підготовки та читання лекції на тему «Марксизм і криза буржуазної методології в сучасній фізиці», що проводилася в контексті проведення циклу лекцій, присвячених 50-м роковинам зі дня смерті К. Маркса [14].

При всьому цьому відношення П.Й. Вомачко до студентів, що були одночасно і партійними функціонерами, можна зрозуміти з матеріалів партійних зборів інституту, на яких у лютому 1937 року він був звинувачений у «ворожому ставленні до кандидата партії тов. Давиденка», адже «під час лекції використовує його як експонат ніби то в шутки» [9].

У грудні 1937 року в учительському інституті відбувся пленум кафедр з приводу обговорення постанови РНК УРСР від 11 жовтня 1937 року про запровадження штатних посад і посадових окладів для професорсько-викладацького складу та про підвищення стипендій студентам. Для запровадження цих змін П.Й. Вомачко на факультеті проводив організаційні заходи в контексті залучення до науково-дослідної роботи студентів-відмінників вишу через організацію циклу лекцій з організації розумової праці, щодо введення до програм навчальних дисциплін поглиблених відомостей для кращих студентів факультету та виконував планування додаткових

консультацій для студентів (з диференціацією останніх за рівнем навчальної діяльності). Крім того, кафедрам факультету було поставлене завдання щодо організації науково-дослідної роботи з однієї обраної тематики [12].

Станом на весну 1938 року фізико-математичний факультет, як в цілому в увесь інститут, не мав проблем як з набором на навчання, так і з працевлаштуванням випускників. При цьому інститут мав аудиторний фонд, розрахований на 1340 студентів, зал на 600 осіб, бібліотеку (фонд – близько 50 000 томів), читальний зал, 2 майстерні. На фізико-математичному факультеті функціонували фізичний, математичний та методичний кабінети, механічно-молекулярна, електрична та оптична лабораторії та лабораторія креслення [1]. Як свідчить тодішній ректор інституту С.К. Королук у [4], станом на 01.07.1941 року вартість навчального та господарського майна фізико-математичного факультету розподілялася так: фізичний кабінет (300 тис. крб.), математичний кабінет (30 тис. крб.), лабораторії при кабінеті фізики (45 тис. крб.), майстерня фізичних приладів (56 тис. крб.), слюсарно-ковальська майстерня (34 тис. крб.). Зрозуміло, що планування закупівель, визначення якісної та кількісної сторони необхідного обладнання, його встановлення, планування використання обладнання, розв'язання при цьому кадрових питань – це також було вагомою частиною посадових обов'язків тодішнього декана фізико-математичного факультету.

Петро Йосипович у процесі своєї діяльності як управлінця та лектора з фізики усвідомлював необхідність узаконення свого статусу викладача – він 1940 року заочно закінчив Мелітопольський державний педагогічний інститут за спеціальністю «фізика» з присвоєнням йому кваліфікації «викладач фізико-математичних дисциплін та звання учителя середньої школи» [3]. Виходячи з термінів навчання, які зазначені у дипломі (1940 року вступив, 1940 року закінчив) можна зробити висновок про екстернатний (або сучасний післядипломний) варіант форми навчання. А «Додаток до диплому» свідчить про високий рівень фізико-математичної підготовки П.Й. Вомачка (в додатку – лише відмінні оцінки; крім трьох гуманітарних предметів в додатку зазначені

такі фахові: історія педагогіки, диференціальна геометрія, диференціальні рівняння з кратними інтегралами, теоретична механіка, астрономія, електро-радіотехніка, аналітична геометрія, ряди функцій багатьох змінних, теоретична фізика, геофізика, додатковий курс математики). Додаток до диплому викликає деякі сумніви лише в частині відтворення успіхів Вомачка при складанні державних екзаменів – разом з відмінними оцінками з основ марксизму-ленінізму, педагогіки, математичного аналізу та загальної фізики в додатку фігурує «посередньо» з теоретичної фізики, яку в сесії цього вишу П.Й. Вомачко здав на відмінно і яку мінімум 10 років він до цього викладав в Кіровоградському педінституті.

Але той факт, що П.Й. Вомачко був викладачем з університетською освітою, отриманою до встановлення радянської влади в Україні, досить серйозно вплинув на його кар'єру в інституті. Навіть визнання його кваліфікованим викладачем та хорошим фізиком не вберегло Петра Йосиповича від репресій правлячого режиму. У випадку Вомачка П.Й. повністю справдилася теза про те, що науково-педагогічна інтелігенція в 30-ті роки була одночасно об'єктом і суб'єктом політичної цензури. Представники інтелігенції, в тому числі викладачі вишів, брали безпосередню участь в різних політико-ідеологічних кампаніях (прямі звинувачення, відкриті доноси, анонімні інформування каральних органів) з метою виявлення свого лояльного ставлення до режиму задля власного фізичного збереження. Саме через донос (ймовірно, зроблений колегою) П.Й. Вомачко 23 червня 1941 року був заарештований з пред'явленням такого звинувачення (переклад автора): «будучи по-антирадянському налаштованим, вів боротьбу проти радянської влади на ідеологічному фронті, обмовляв комуністичну партію та радянську владу, розповсюджував провокативні чутки, висловлював недовір'я на адресу радянської влади». В справі [3] у якості доказів вини Вомачка наводяться цитати, які за версією слідчого належать Петру Йосиповичу (переклад автора): «Центральна та місцева влада в СРСР не змогли забезпечити спокій серед населення під час мобілізації. Багато непотрібної метушні та неорганізованості,

яка дуже негативно відображалася на мирних робітниках... – це ще в той момент, коли війна не почалася»; «Ми справді звільнили українців та білорусів від польських панів, але що ми їм принесли: черги та нестатки хліба та предметів першої життєвої необхідності...»; «Партія стала привілейованим класом. Ось приклад: чи є хоч в одному виші України безпартійний директор? Немає і бути не може...»; «Промисловість в СРСР перейшла на рейки військової промисловості, тобто на рейки не створення, а руйнування...». Ймовірно, що справа Вомачка сфабрикована, як і тисячі інших. Але якщо і справді в розмові з майбутнім донощиком П.Й. Вомачко це говорив (що також досить ймовірно), то він говорив абсолютну правду, при цьому по-перше, допустивши необережність, а по-друге, проявивши серйозний рівень розуміння тієї ситуації, в якій проживав і працював. Петро Йосипович не визнав звинувачень, які йому висувалися (переклад автора): «У висунутому мені звинуваченні винним себе не визнаю, антирадянською діяльністю я не займався. Крім того, що я вказав вам (слідчому – прим. автора), що я став джерелом розповсюдження провокативних чуток». Саме таким був останній запис у протоколі допиту 24.06.1941 року [3]. З матеріалів карної справи слідує, що допиту свідків у справі Вомачка П.Й. не було і ведення його справи завершено 25.07.1945 року. Справа була передана прокурору Кіровоградської області для розгляду на особливій нараді при НКВС СРСР (це у той час такий був суд), але ніяких наступних рішень у справі не було. Перебуваючи в тюрмі НКВС м. Кіровограда, П.Й. Вомачко 07 вересня 1941 року помер через хворобу серця (так слідує з акту огляду, який був підписаний головним лікарем тюрми). Постановою начальника управління КДБ УРСР у Кіровоградській області від 06.05.1964 року карна справа П.Й. Вомачка була закрита через смерть звинуваченого.

Таким чином, при з'ясуванні основних фактів науково-педагогічної та управлінської діяльності протягом 1931–1941 років в умовах політичних репресій проти науково-педагогічної інтелігенції першого декана фізико-

математичного факультету тодішньої «вищої педагогічної школи» м. Кіровограда Петра Йосиповича Вомачка ми виявили таке:

1. П.Й. Вомачко відіграв визначну роль в становленні функціонування фізико-математичного факультету як виважений та грамотний управлінець, який заклав основи найважливіших видів організаційної роботи у деканаті факультету – складання навчальних та робочих планів, організація навчально-виховного процесу, загальне керівництво роботою факультетських кафедр, планування проведення практик, працевлаштування, поселення студентів у гуртожиток, придбання та раціональне використання обладнання для кабінетів та лабораторій.

2. П.Й. Вомачко як фахівець з університетською освітою заклав основи читання теоретичних фахових курсів з фізики на фізико-математичному факультеті. Саме він належав до невеликої групи викладачів інституту, яку тоді називали «лектура»; саме він читав лекції з найважливіших та найскладніших теоретичних фахових курсів – теоретичної фізики, експериментальної фізики, астрономії. Тому П.Й. Вомачко відіграв визначну роль у становленні лекційних теоретичних курсів при підготовці майбутніх вчителів фізики.

3. У політичних реаліях тодішньої УРСР 30-х років ХХ століття – постійних обвинувачень науково-педагогічної інтелігенції, пошуків «шпигунів» та «диверсантів» – П.Й. Вомачко, як і тисячі інших викладачів вищої школи, став об'єктом жорстких політичних та фізичних переслідувань. Але і в умовах арешту він зберіг спокій та властивий йому педантизм, не визнав більшості пред'явлених йому звинувачень, погодившись лише на ту їх частину, які були правдою.

Література.

1. Витяг з протоколу загальних партійних зборів парторганізації Кіровського учительського інституту від 19.03.1938 року / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 48. – Арк. 26–27.

2. Відомість про проф-лекторський склад та адмін. техперсонал Зін. ПЕДІНУ / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 23. – Арк. 95.

3. Дело № 10210 по обвинению Вомачка Петра Иосифовича по ст. 54-10 ч. I УК УССР / ДАКО. – Ф. 8448. – Арх. ном. 077480.
4. Королюк С.К. До двадцятиріччя існування Кіровоградського педінституту ім. О.С. Пушкіна / С.К. Королюк // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна. – 1951. – Том 1. – С. 3–24.
5. План роботи у підшефному радгоспі імені Будьонного з 01.02.1936 р. по 01.05.1936 р. / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 38. – Арк. 17.
6. План роботи фізико-математичного відділу Зінов'євського педінституту на 1933/1934 н.р. / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 23. – Арк. 75.
7. Постанова Бюро Партколективу на доповідь директора інституту тов. Галія про виконання постанови Уряду від 19 вересня 1932 року / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 14. – Арк. 3–5.
8. Поточний архів фізико-математичного факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
9. Протокол № 3 загальних зборів парторганізації Кіровського Учительського інституту від 10.02.1937 року / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 40. – Арк. 7–9.
10. Протокол № 9 засідання партбюро парторганізації Кіровського Учительського інституту, що відбулося 13.02.1933 року / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 6. – Арк. 240.
11. Протоколи засіданий партійного комітета (Первичная организация КП(б)У Педагогического института) / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 28. – Арк. 15-24.
12. Резолюція пленуму кафедр Кіровського учительського інституту від 14 грудня 1937 року / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 41. – Арк. 10.

13. Фізико-математичному факультету – вісімдесят: витоки, становлення, сьогодення, перспективи / [Авраменко О.В., Алексеєва С.І., Ганжела І.П. та ін.]; за ред. Р.Я. Ріжняка. – Кіровоград: КОД, 2010. – 160 с.

14. Цикл лекцій марксо-знавства, присвячений 50-м роковинам зі дня смерті Карла Маркса / ДАКО. – Ф. 323. – Опис 1. – Справа 15. – Арк. 30.